

Jongeren- en kindeffectenrapport inzake voorontwerp van decreet betreffende de Vlaamse toetsen in het onderwijs

1. Samenvatting

Dit decreet zal scholen verplichten de leerlingen te laten deelnemen aan de toetsen op de momenten die het decreet vastlegt (einde vierde en zesde leerjaar lager onderwijs en einde eerste graad en derde graad secundair onderwijs). De toetsen gaan over een selectie van doelen voor Nederlands en wiskunde.

De hoofddoelstelling van het decreet is rechtstreeks verbonden met het recht op onderwijs. Deze doelstelling staat zeer uitgebreid beschreven in de memorie van toelichting en kan niet los gezien worden van de jongeren- en kindeffectenrapportering. Het doel van dit decreet is de onderwijskwaliteit te helpen versterken. De competenties van leerlingen systematisch meten draagt bij tot een verbetering van de kwaliteit. Op die manier draagt het bij tot het verzekeren van het grondrecht op kwaliteitsvol onderwijs, zoals de grondwet en internationale verdragen als het VN-Kinderrechtenverdrag bepalen. De toetsen zullen frequenter en beter inzicht bieden in de competenties van de leerlingen voor Nederlands en wiskunde. Door betere en frequentere toetsing zullen scholen een beter zicht hebben op de evolutie van de kwaliteit. Dat laat toe om sneller en gericht maatregelen te nemen om die kwaliteit te verbeteren. De begeleidingsdiensten zullen een instrument extra hebben waardoor ze beter zicht hebben welke scholen ondersteuning kunnen gebruiken. De onderwijsinspectie zal een scherper beeld krijgen van de resultaten die alle scholen boeken.

Dit decreet heeft als concreet gevolg voor kinderen en jongeren dat ze deze toetsen zullen moeten afleggen. Deelname aan toetsen is nu al een inherent deel van het leven van schoolgaande kinderen en jongeren. Daarom is de invoering van dit decreet geen fundamenteel nieuw gegeven voor de meeste leerlingen. Bovendien zullen de peilingsproeven worden afgeschaft. Ook de verplichte deelname aan gevalideerde proeven op het einde van de lagere school voor minstens drie leergebieden, wordt afgeschaft.

2. Situatie van jongeren zonder de voorgenomen beslissing

Zonder dit decreet zou de bestaande situatie worden verdergezet. Daarin gaan scholen met eigen instrumenten na hoe leerlingen vorderingen maken, en zijn er scholen die daarnaast gebruik maken van gevalideerde toetsen en/of deelnemen aan internationaal vergelijkend onderzoek. Niet alle scholen nemen deel aan die toetsen, zodat de informatie die nu uit dat soort toetsen komt niet voor alle scholen voorhanden is. Scholen, begeleidingsdiensten en onderwijsinspectie zullen in die situatie werken aan de onderwijskwaliteit met de gefragmenteerde informatie waarover ze nu beschikken. Het nadeel van de huidige situatie komt tot uiting in de verslechterende resultaten van Vlaamse leerlingen in internationale vergelijkende studies en in andere signalen die duiden op een achteruit lopende kwaliteit. Zonder deze toetsen zullen we met andere woorden een onderwijs hebben waar een belangrijke toetsing van de leerlingprestaties ontbreekt.

We zijn van oordeel dat meer systematische en nauwkeurige monitoring van de leerlingprestaties nodig is om een kwaliteitsbeleid te onderbouwen. Het is een noodzakelijke bouwsteen om te komen tot een onderwijs dat van zo goed mogelijke kwaliteit is. Uiteraard zijn er vele andere aspecten van het onderwijsbeleid die de kwaliteit van het onderwijs bepalen, maar die vaststelling doet niets af aan de noodzaak om dergelijke toetsen in te voeren. De individuele leerling zal betere en frequentere informatie verwerven over zijn prestaties, op basis van een gestandaardiseerde, genormeerde toets.

3. Alternatieven voor de voorgenomen beslissing

3.1 Toetsen via steekproef van scholen

Men zou een meting van de leerlingenprestaties kunnen doen op basis van toetsen in een representatieve steekproef van scholen, in plaats van in alle scholen. Voor de Vlaamse overheid zou dat op globaal niveau informatie opleveren van dezelfde waarde. Maar deze optie zou minder bruikbaar zijn voor de pedagogische begeleidingsdiensten en de inspectie, die dan maar voor een beperkt deel van de scholen deze informatie zouden hebben. Pedagogische begeleidingsdiensten en inspectie zullen niet in staat zijn om voor het hele onderwijs te bepalen welke scholen bij voorrang baat hebben bij bijkomende begeleiding. Voor de scholen zou alles grotendeels bij het oude blijven, omdat ze maar af en toe steekproefschool zouden zijn. Vanuit het oogpunt van de leerlingen bekeken, zou de leerling dan enkel op onregelmatige, toevallige basis deelnemen aan de toetsen.

3.2 Toetsen over meer dan enkel Nederlands en wiskunde

Een andere beleids optie zou erin kunnen bestaan meer eindtermen te toetsen dan die voor Nederlands en wiskunde. In dat geval zouden scholen en leerlingen naar onze mening wat te veel onderwijstijd moeten besteden aan deze toetsen. De balans met hun vrijheid om die tijd te gebruiken voor eigen doelstellingen zou dan zoek geraken. Er is voor Nederlands en wiskunde gekozen omdat dat belangrijke doelen zijn, waar heel wat andere competenties op voortbouwen. Er zullen nu in totaal ongeveer 70.000 leerlingen per leerjaar worden getoetst en als er nog onderdelen zouden bijkomen zou dit organisatorisch een zeer zware operatie worden. Voor de leerlingen dreigt die optie te resulteren in te veel toetsmomenten.

3.3 Centrale toetsen

Men zou kunnen overwegen om centrale certificerende toetsen invoeren, bijvoorbeeld aan het einde van het basisonderwijs en/of het secundair onderwijs. Het behalen van een getuigschrift of diploma is dan afhankelijk van het slagen voor de toetsen. In dat geval wordt gesproken over 'high stakes' toetsen. Ook al bestaan zulke toetsen bij de Franse Gemeenschap, is het onzeker of dit in overeenstemming is met de grondwettelijke vrijheid van onderwijs. Bovendien zou het een radicale breuk betekenen met het beleid dat de Vlaamse Gemeenschap tot nu toe voert, waarbij scholen zelf de autonomie hebben om leerlingenprestaties te beoordelen en te attesteren. Voor leerlingen zou dit een grote verandering betekenen en zou hun onderwijsloopbaan afhangen van centrale examens.

3.4 Alternatieven in verband met het toepassingsgebied

De leerlingen van het gewoon basis- en secundair onderwijs vallen binnen het toepassingsgebied van deze toetsen. Leerlingen van het buitengewoon onderwijs vallen buiten het toepassingsgebied, behalve de leerlingen in opleidingsvorm 4 van het buitengewoon secundair onderwijs. Doordat de toetsen gebaseerd zijn op de doelen voor het gewoon onderwijs, is een principiële toepasbaarheid op leerlingen uit het buitengewoon onderwijs niet mogelijk. Hetzelfde geldt voor leerlingen met een individueel aangepast curriculum (IAC). Er wordt vertrouwen gegeven aan de scholen zelf om zelf te bepalen of leerlingen van het buitengewoon onderwijs en leerlingen met een IAC kunnen deelnemen aan de toetsen. Deze opt-in regeling geeft de beste garantie op de juiste beslissing ten aanzien van die leerlingen.

Anderstalige nieuwkomers vallen eveneens buiten het toepassingsgebied. De taal waarin de toetsen opgesteld zijn, is het Nederlands. Hun kennis van het Nederlands zal nog onvoldoende zijn. Ook voor hen is een opt-in regeling uitgewerkt zodat de school die leerlingen die in staat

geacht worden aan deze toetsen te kunnen deelnemen, toch kunnen meedoen. Van zodra anderstalige nieuwkomers niet meer in OKAN of OAN zit, zullen ze deelnemen aan de Vlaamse toetsen als ze in het betrokken leerjaar zitten. In het schoolfeedbackrapport van de school zullen schoolscores getoond worden met en zonder de toetsresultaten van de leerlingen die het vorige schooljaar anderstalige nieuwkomer waren.

4. Participatie van kinderen en jongeren

De Vlaamse scholierenkoepel (VSK) is vertegenwoordigd in verschillende werkgroepen en vergaderingen rond de invoering van de Vlaamse toetsen zoals de stuurgroep van het bevoegde steunpunt en het high-level forum.

De onderzoekers van het steunpunt bevragen de percepties van kinderen en jongeren voor verschillende aspecten van de Vlaamse toetsen. Tijdens een gebruikersonderzoek wordt in kaart gebracht welke verwachtingen er leven bij leerlingen (en hun ouders) voor wat betreft de inhoud en de vorm van de leerlingenfeedback over de Vlaamse toetsen. In pilootonderzoeken wordt de ervaring van een digitale toetsafname in kaart gebracht, met extra aandacht voor leerlingen met specifieke noden. Na het afleggen van de Vlaamse toetsen vullen de leerlingen een vragenlijst in waarin onder meer gepeild wordt naar hun ervaring met de toets. Alle verzamelde informatie wordt gebruikt om tegemoet te komen aan verwachtingen van kinderen en jongeren.

5. Monitoring en evaluatie

Het voorontwerp van decreet voorziet een procesevaluatie na de eerste toetsafname in 2024 en in 2029 een uitgebreide beleidsevaluatie van de mate waarin de Vlaamse toetsen de decretale doelstellingen hebben helpen bereiken en van de andere effecten van de toetsen. Bij deze evaluatie zal er bijzondere aandacht zijn voor de effecten op kinderen en jongeren.

6. Conclusie

Kinderen en jongeren in het Vlaamse onderwijs zullen op vier momenten een Vlaamse toets afleggen: in het vierde leerjaar, zesde leerjaar, tweede jaar secundair onderwijs en zesde jaar secundair onderwijs. Het gaat om een digitale toets over een selectie van doelen voor Nederlands en wiskunde.

De introductie van de Vlaamse toetsen draagt bij tot het verzekeren van het grondrecht op kwaliteitsvol onderwijs, zoals de grondwet en internationale verdragen als het VN-Kinderrechtenverdrag bepalen. De Vlaamse toetsen hebben tot doel de onderwijskwaliteit te monitoren en finaal zo mee te versterken.